

УДК 025.5:027.7:004.738.5

Г. П. Бахчиванжи,

зав. інформаційно-бібліографічним відділом Наукової бібліотеки
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна
тел. (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

**ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СЕКТОР
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛОТЕКИ**

У статті висвітлюється діяльність інформаційно-аналітичного сектору як структурного підрозділу інформаційно-бібліографічного відділу, пріоритетним напрямком якого є впровадження інновацій, а саме: моніторингове дослідження та аналітична діяльність.

Ключові слова: аналітична діяльність, моніторинг, індекс цитування, соціальні мережі, наукометричні бази

Наукова бібліотека ОНУ, визначивши стратегічний курс на інноваційні перетворення, провела реорганізацію інформаційно-бібліографічного відділу, на базі якого було створено три сектори:

- науково-редакційний сектор;
- інформаційно-аналітичний сектор;
- сектор інформаційно-бібліографічного обслуговування.

Поява інформаційно-аналітичного сектору стала інновацією як для відділу, так і для бібліотеки в цілому. Його створення було зумовлено безліччю причин:

- стрімким зростанням інформаційних потоків;
- глобальною інформатизацією суспільства;
- ускладненням читацьких запитів тощо.

Однією з головних причин можна вважати й те, що в науковому світі все частіше почали обговорюватися питання наукометричних показників, які застосовуються для кількісної оцінки результативності наукової діяльності. Незважаючи на те, що дані про цитування використовуються вже майже півстоліття, донедавна зацікавленість вчених до бібліометричного пошуку носила лише епізодичний характер. Але з появою нових інформаційних ресурсів, таких як Web of Science, Scopus, Google Scholar, РИНЦ та інших баз даних, за допомогою яких можна відслідкувати наукометричні показники, а також у зв'язку з проведенням державної політики України в сфері науки, що стоїть на засадах євроінтеграційного спрямування, почастішали індивідуальні запити. Увагу вчених ОНУ привертала дві універсальні наукометричні платформи – Web of Science (Web of Knowledge) компанії Thomson Reuters та SciVerse Scopus видавництва Elsevier, що індексують десятки тисяч періодичних видань

і тим самим відстежують публікаційну активність вчених. Наукова бібліотека спрямувала свій потенціал на вивчення цих двох універсальних наукометричних платформ. Дедалі частіше у бібліотечній практиці почали вживатися нові терміни, які також потребували ознайомлення, обміркування та аналізу. Таким чином, постала гостра потреба створення окремої групи спеціалістів, яка могла б надавати більш кваліфіковану допомогу з цього питання, що й зумовило створення інформаційно-аналітичного сектору, на який згодом було покладено основне завдання аналітичної, наукометричної та бібліометричної діяльності. У першу чергу, сектор опанував наукометричні бази Web of Science та Scopus, які надавались за тестовим доступом для бібліотеки. Це надало можливість бібліографам докладніше вивчити ці інформаційні продукти. Сектор багато уваги приділяв ґрунтовному дослідженню наукометричних показників: імпаکت-фактору, індексу цитування та індексу Хірша, які є базовими поняттями даної проблематики.

Далі робота сектору була спрямована на відстеження індексу цитування вчених ОНУ, під час якої виникли певні труднощі, пов'язані з особливостями подання основних відомостей для вказаних БД. Суттєвою перешкодою для визначення достовірної й максимально повної інформації щодо індексу цитування стали різні варіанти транслітерації прізвищ та довільна транслітерація назви учбового закладу. В результаті один і той же автор в системі мав декілька облікових записів, а отже дані були розпорошені й спочатку неможливо було досконало визначити єдиний h-індекс. Завдяки пильній роботі співробітників інформаційно-аналітичного сектору, такі недоліки було усунуто шляхом об'єднання усіх профілів. Бібліографи самотужки транслітерували прізвища вчених згідно Постанови КМ «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею». Інформацію безпосередньо доводили до науковців з метою усунення помилок у майбутньому. На сьогодні робота в цьому напрямку вже добре налагоджена і сектор щомісяця звітує про індекс цитування вчених, подаючи дані до наукової частини. Станом на квітень 2014 р. у БД Scopus представлено 2369 публікацій науковців Одеського національного університету, з них – 8844 цитувань їхніх праць. Загальна цифра індексу Хірша складає 40 (h-індекс).

Слід зазначити, що в Україні системне впровадження індексу цитування як нормативного показника оцінювання ефективності наукової діяльності вчених розпочалося у 2009 р. і на сьогодні здійснюється за допомогою бази даних Scopus. Такий вибір було зроблено органами державної влади України [4, с. 8].

Нагадаємо, що Scopus є реферативною базою даних та наукометричною платформою, що була створена у 2004 р. видавничою корпорацією Elsevier як продукт, конкурентний WoS. Отже, на сьогодні БД Scopus є головним джерелом інформації про публікаційну активність науковців. Станом на 2013 рік у Scopus індексується 43 українських журнали.

Прагнучи досягти підвищення показників у Scopus, бібліотека поставила за мету цільову підготовку власних видань з подальшим просуванням їх для

індексації у наукометричних базах даних. На виконання саме цього завдання інформаційно-аналітичний сектор провів ряд моніторингів, а саме: моніторинг періодичних та продовжуваних видань ОНУ на предмет виявлення та усунення недоліків при оформленні журналів, а також моніторинг загальнодержавних баз на предмет наявності в них періодичних видань ОНУ. За результатами таких досліджень було розроблено методичні рекомендації та надавались консультації редколегіям журналів. Слід зазначити, що виконання цього завдання від співробітників сектору потребувало ретельного вивчення нормативно-правової бази.

Звісно, що БД Scopus висуває особливі вимоги до тих видань, які намагаються увійти до неї, а тому сектором проведено роботу з упорядкування основних критеріїв, які є необхідними при включенні журналу. Упорядковані відомості систематизувались у методичні рекомендації для редакторів періодичних та продовжуваних видань ОНУ.

Важливою вимогою Scopus є наявність сайту видання англійською мовою. До речі, це одна з основних вимог будь-якої наукометричної бази. Сайт, на думку експертів, є важливим джерелом інформації про видання, тому діяльність інформаційно-аналітичного сектору була скерована і в цьому напрямку. Бібліографи брали активну участь у розробці та створенні політики журналу «Вісника Одеського національного університету. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство», а також у розробці структури сайту видання та його наповнення. Для того, щоб привернути початкову увагу до нового сайту, співробітники розсилали інформаційне повідомлення на факультети університету та інші бібліотеки, пропонуючи ознайомитись з його основними ресурсами. Проте лише наявність сайту не дозволяє суттєво збільшити аудиторію читачів та підвищити рейтинг видання. Запорукою успіху будь-якого видання є те, що журнал має бути прийнятий іншими наукометричними базами даних та міжнародними бібліотеками, тобто міжнародне співтовариство повинне мати можливість читати ці журнали, щоб посилатися на них у своїх роботах. У цьому напрямку співробітники сектору зробили перший крок, зареєструвавши 12 назв видань ОНУ в каталозі американського видавництва Ulrich's Periodicals Directory (Ulrich's). Каталог є найбільш вичерпним джерелом інформації про періодичні та серіальні видання з усіх країн світу і за всіма галузями знань.

Сектором було зареєстровано сім серій «Вісника Одеського національного університету» та журнал «Мікробіологія і біотехнологія» до польської наукометричної бази [IndexCopernicus \(IC\)](#), яка являє собою онлайнову базу даних, що дозволяє аналізувати журнали, а також відслідковувати вплив наукових публікацій окремих учених та наукових установ. Журнали проходять щорічну експертизу після заповнення електронної анкети, яка має подаватись з 1 лютого до 1 червня. Видання індексуються в IC Journal Master List. Підсумком експертної оцінки є присвоєння індексу ICV (Index Copernicus Value). Порядок оцінювання журналів проводиться по черзі подання анкет. Рейтинг

видань оприлюднюється у жовтні місяці кожного поточного року. За оцінкою попереднього року «Вісник Одеського національного університету. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство» отримав показник ICV 2012 – 4,77; журнал «Мікробіологія і біотехнологія» – 4,08.

Примітно, що *IndexCopernicus* проводить детальний аналіз не тільки наукового рівня кожного журналу, але ще і його оформлення, розповсюдженості, привабливості тощо. Така оцінка проводиться за трьома тематичними групами: гуманітарних, соціальних та техніко-природничих наук. Кожна група має свій діапазон балів для кожного критерію оцінювання. Важливо й те, що шкала балів зберігається за попередні роки – це дає можливість слідкувати за динамікою змін.

Сектором включено увесь архів «Вісника ОНУ. Сер.: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство» (2007-2013) до Російської національної інформаційно-аналітичної системи РИНЦ, яка є потужним інструментом, що дозволяє здійснювати оцінку результативності та ефективності діяльності науково-дослідних організацій, вчених, рівня наукових журналів. Процедуру введення журналу до БД було здійснено також співробітниками інформаційно-аналітичного сектору. Виконанню проекту передувала багатопланова методична робота, де ретельно відпрацьовувалася процедура введення електронного архіву. Мінімальний комплект матеріалів для потрапляння в РИНЦ має включати всі випуски журналу з 2005 р. і до теперішнього часу (якщо журнал виходив раніше, то при бажанні можна завантажити і більш ранній архів). Для журналів, заснованих пізніше 2005 р., передаються випуски з моменту виходу першого номера. Документи подаються в двох форматах PDF і HTML. Імпакт-фактор журналів розраховується на основі даних цитування журналу в РИНЦ за попередні два роки (або п'ять років).

Нагадаємо, що для вищів важливі не тільки рейтинги журналів, але й рейтинги авторів, які в них публікуються. А отже недостатньо тільки включити свої видання до наукометричних баз даних, необхідно й щоб автор відстежував свої наукометричні показники, а для цього вони мають бути зареєстровані в системах, де індексуються журнали, тобто мати свій особистий профіль, де збираються усі метадані. Створювати такі профілі дозволяють системи: *Index Copernicus*, *РИНЦ*, *Google Академія*. Ретельно вивчаючи усі правила наукометричних баз, співробітники доводять інформацію до науковців та допомагають їм у створенні таких профілів.

Крім зазначених баз, НБ ОНУ знаходиться на стадії укладання договору з *Directory of Open Access Journals (DOAJ)*, що є довідником журналів відкритого доступу. Ця директорія пропонує вільний доступ до більш 1500 наукових та академічних журналів в електронному форматі за всіма напрямками знань. Мета директорії – допомагати в просуванні міжнародного руху за відкритий доступ до наукової інформації.

Нагадаємо, що журналу відкритого доступу перед тим, як подати заявку в *Scopus*, рекомендується бути представленим у *DOAJ*.

Важливо, що DOAJ є одним із найбільших інформаційних продуктів, де представлено літературу з бібліотечної та архівної справи з різних країн світу. Станом на 2013 рік у системі представлено 140 журналів. В директорії вже зареєстровано 57 українських журналів з різних галузей знань, але видання з бібліотечної галузі там поки що відсутні.

Вже декілька років поспіль в Україні впроваджено принцип національної та міжнародної експертизи рейтингового оцінювання вищих навчальних закладів з використанням різних принципів та методик. Сектором вивчається інформація щодо рейтингу вишів України, керуючись показниками таких рейтингів, як Рейтинги МОН, ЮНЕСКО «Топ-200 Україна», «Webometrics» та ін. Завдання інформаційно-аналітичного сектору не тільки вчасно відслідковувати нові показники та звітувати про них, а й вивчати їх принципи і методику ранжирування з метою покращення рейтингу університету. На даний час одним з найвпливовіших рейтингів у міжнародному освітньому середовищі є «Webometrics», який оцінює ступінь представленості університету в світовому Інтернет-просторі. Цей рейтинг є найширшим у світі за кількістю представлених вишів. На сьогодні про результати рейтингу «Webometrics» сповіщає наукометрична платформа Scopus. В Україні рейтинг оприлюднюється завдяки Українській науково-освітній телекомунікаційній мережі УРАН спільно з Науково-технічною бібліотекою ім. Г. І. Денисенка НТУУ «Київський політехнічний інститут».

Станом на лютий 2014 р. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова займає у світовому рейтингу – 2844, у континентальному – 901, у національному – 14 позицію.

Постійно працюючи над підвищенням своєї кваліфікації, співробітники сектору брали участь у двох семінарах II-го та III-го рівнів з циклу «Підвищення рейтингу ВНЗ: практичні заходи», який було організовано Асоціацією української науково-освітньої мережі «Уран» і проходив на базі Київського політехнічного інституту. Учасниками семінару були фахівці університетів, що займаються питаннями рейтингування вузу. За результатами двох семінарів бібліографами розроблено практичні рекомендації щодо підвищення рейтингу університету та проведено практичні семінари для вузівських бібліотек.

Інноваційним спрямуванням сектору є пошук нових комунікаційних моделей бібліографічного обслуговування. Звісно, що наші читачі – це насамперед студенти, тобто молодь, а вони, як правило, живуть в іншому ритмі – в просторі онлайн-спільнот, форумів, груп, мобільних технологій, сайтів. Отже, співробітники провели моніторинг соціальних мереж і з сотні існуючих обрали ті, які найбільш користуються попитом – це ВКонтаті, Твіттер, Фейсбук.

За даними моніторингу на 2014 р. ВКонтаті (ВК) зареєстровано:

- 20178001 українців,
- з них:
- 1024411 одеситів

- близько 71 252 чол. є студентами, випускниками, співробітниками ОНУ імені І. І. Мечникова
- близько 8 тис. чоловік є студентами ОНУ.

На сьогодні Одеський університет імені І. І. Мечникова представлено у великій кількості офіційних та неофіційних спільнот: групи університету, факультетів, спеціальностей, окремих груп і випусків, профспілок, об'єднання за науковими інтересами, інформаційні групи. Приблизна кількість спільнот у мережі – 284 (пошук «Мечникова»).

Поширеною є й представлення української бібліотечної мережі: 1052 групи присвячені бібліотекам (пошук «бібліотека», «библиотека»), із них – приблизно 20 бібліотек українських університетів.

Проаналізувавши вище зазначену інформацію, Наукова бібліотека створила офіційну групу ВКонтакті з назвою «Наукова бібліотека Одеського університету імені І. І. Мечникова» з метою привернення уваги своїх потенційних користувачів – студентів, аспірантів, викладачів, співробітників інших бібліотек. В групі подається уся необхідна інформація – новини, довідки, демонстрації виставок, фотогалерея тощо. Так, через неофіційний сайт бібліотека проводить свою маркетингову політику. Мета цього проекту – просування університетської бібліотеки в інформаційний простір, реалізуючи принцип «не читач до бібліотеки, а бібліотека до читача».

Сектор також займається пошуком необхідної інформації у глобальній мережі, поглиблено вивчає, систематизує та створює бази даних за певною проблематикою. Так, на допомогу нововведеним спеціальностям з'явилися тематичні бази даних: біотехнологія, нанотехнологія, журналістика та видавнича справа та ін.

Підсумовуючи, зазначимо, що створення інформаційно-аналітичного сектору було рішучим, ефективним кроком з боку керівництва, який себе виправдав. На сьогодні цей сектор виконує роль інформаційно-аналітичного центру, що забезпечує учбовий та науковий процеси шляхом моніторингової, аналітичної, наукометричної та бібліометричної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Дідик Л. А. Інтернет-комунікації vs соціальні мережі / Л. А. Дідик // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2013. – Вип. 14. – С. 84-93.
2. Подрезова М. О. Бібліографічна культура періодичного видання як напрямок інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек / М. О. Подрезова // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Сер. : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2013. – Т. 18, вип. 1 (9). – С. 105-114.
3. Подрезова М. О. Інформаційно-аналітична діяльність наукової бібліотеки – пріоритетний напрямок розвитку бібліотечної справи / М.О. Подрезова // Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури : матеріали наук.-практ. конф. (7-10 жовт., 2013 р., м. Севастополь). – Севастополь, 2013. – С. 89-99.
4. Солов'яненко Д. Політика індексації видань у наукометричних базах даних Web of Science та SciVerse Scopus / Д. Солов'яненко // Бібліотечний вісник. – 2012. – № 1. – С. 6-21.

5. Тихонкова І. О. Міжнародні бази даних наукової літератури Scopus, Index Copernicus, DOAJ, Elibrary, Російський індекс наукового цитування відкривають нові можливості для наукових журналів України. Досвід журналу *Biopolymers and cell* / І. О. Тихонкова // Наука України у світовому інформаційному просторі. – 2010. – Вип. 3. – С. 27-32.

References

1. Didyk L. A. Internet-komunikatsii vs sotsialni merezhi [Internet communications vs social networks]. *Mizhnarodnyi naukovyi forum: sotsiologhiia, psykholohiia, pedahohika, menedzhment*, 2013, no. 14, pp. 84-93.
2. Podrezova M. O. Bibliografichna kultura periodychnoho vydannia yak napriamok informatsiino-analitychnoi diialnosti bibliotek [A bibliographical culture of periodical as a trend of informational and analytical activity of libraries]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Ser. Bibliotekoznavstvo, bibliografознавство, knyhoznnavstvo [Odesa National University Herald. Series: Library studies, bibliography studies, bibliography]*, 2013, vol. 18, no. 1 (9), pp. 105-114.
3. Podrezova M. O. Informatsiino-analitychna diialnist naukovoї biblioteki – priorytetnyi napriamok rozvytku biblioteknoi spravy [Informational and analytical activity of a scientific library – priority direction of scientific libraries development]. *Biblioteki ta informatsiini resursy u suchasnomu sviti nauky, osviti ta kultury : materialy nauk.-prakt. konf. (7-10 zhovt., 2013 r., m. Sevastopol) [Libraries and information resources in the modern world of science, education and culture : materials of scientific and practical conference (7-10th of October, 2013, Sevastopol)]*. Sevastopol, 2013, pp. 89-99.
4. Solovianenko D. Polityka indeksatsii vydan u naukometrychnykh bazakh danykh Web of Science ta SciVerse Scopus [The policy of edition indexation in scientometric databases Web of Science and SciVerse Scopus]. *Biblioteknyi visnyk*, 2012, no. 1, pp. 6-21.
5. Tykhonkova I. O. Mizhnarodni bazy danyh naukovoi literatury Scopus, Index Copernicus, DOAJ, Elibrary, Rossiyskiy indeks nauchnogo tsitirovaniya vidkryvaiut novi mozhlyvosti dlia naukovykh zhurnaliv Ukrainy. Dosvid zhurnalu *Biopolymers and cell* [International databases of scientific literature Scopus, Index Copernicus, DOAJ, Elibrary, Russian Science Citation Index open up new opportunities for Ukrainian scientific magazines. The experience of the magazine “Biopolymers and cell”]. *Nauka Ukrainy u svitovomu informatsiinomomu prostori*, 2010, no. 3, pp. 27-32.

Надійшла 05.05.2014 р.

А. П. Бахчиванжи,

зав. інформаційно-бібліографічним відділом Научной библиотеки
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова
ул. Преображенская, 24, г. Одесса, 65082, Украина
Тел. (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ СЕКТОР УНИВЕРСИТЕТСКОЙ БИБЛИОТЕКИ

Аннотация

В статье освещается деятельность сектора информационно-аналитического обеспечения как структурного подразделения информационно-библиографического отдела, приоритетным направлением которого стало внедрение инноваций: мониторинговые исследования и аналитическая деятельность.

Ключевые слова: аналитическая деятельность, мониторинг, индекс цитирования, социальные сети, наукометрические базы данных

H. P. Bakhchyvanzhy,

Chief of the Department of information and bibliographic of
the Scientific Library of
the Odesa I. I. Mechnikov National University
24, Preobrazhenska Str., Odesa, 65082, Ukraine
Tel. (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

INFORMATIONAL AND ANALYTIC SECTION OF THE UNIVERSITY LIBRARY

Summary

The subject of the article is an activity of the Section of Informational and Analytical Support as an organization sector of the Informational and Bibliographic Department. The purpose of investigation is to elucidate main innovations in the work of the sector: a monitoring research and an analytic activity. In the course of the study the author characterized new kinds of activity of the bibliographic department workers such as work with international scientometric databases, advancing of periodicals to international DB, marketing work in the social networks. The findings of the paper may be used in practice by corresponding organization departments of the other scientific libraries.

Keywords: analytical activities, monitoring, citation index, social networks, scientometric databases